

Судоустрій

УДК 342.56:342.57

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.16416144>

**Трирівнева концепція взаємодії судової влади і громадськості: теоретичні
засади та перспективи розвитку**

Іл'юк Дмитро Дмитрович

Доктор філософії,

dmytroilyuk@gmail.com,

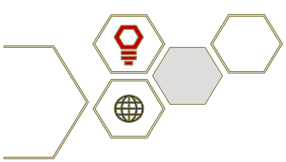
<https://orcid.org/0000-0003-0187-2970>

Прийнято: 19.06.2025 | Опубліковано: 29.06.2025

***Анотація.** У статті розроблено трирівневу концепцію взаємодії судової влади та громадськості, яка включає комунікативний, інтеграційний та інституційний рівні, з метою теоретичного обґрунтування їхньої співпраці та визначення перспектив розвитку в умовах демократизації та євроінтеграції України. Дослідження спрямоване на систематизацію форм і механізмів взаємодії, підвищення прозорості правосуддя та суспільної довіри до судової системи.*

Для досягнення мети використано комплексний підхід, що включає теоретико-правовий аналіз понять «судова влада» та «громадськість», порівняльний метод для вивчення міжнародного досвіду (Польща, Канада, Ізраїль, Естонія), а також системний аналіз сучасних інструментів співпраці, таких як цифрові технології, суд присяжних, медіація та громадський контроль. Теоретичною основою слугували праці вітчизняних і зарубіжних учених, а також міжнародні стандарти Ради Європи.

Запропоновано трирівневу модель взаємодії: 1) комунікативний рівень забезпечує прозорість через інформування, консультування та діалог,

посилюючись завдяки штучному інтелекту та інформаційно-медійним центрам; 2) інтеграційний рівень залучає громадськість до правосуддя через суд присяжних, мирових суддів, консультаційні ради та медіацію, підвищуючи легітимність судів; 3) інституційний рівень реалізує громадський контроль через інститути громадянського суспільства, такі як адвокатура та Громадська рада доброчесності, гарантуючи підзвітність. Аналіз показав, що в Україні бракує нормативного регулювання громадського контролю та інституційної спроможності організацій, що обмежує ефективність взаємодії.

Трирівнева концепція є універсальним інструментом для вдосконалення судової системи, що враховує правові та суспільні аспекти. Її реалізація сприятиме наближенню правосуддя до громадян, підвищенню довіри до судів і демократизації правосуддя. Перспективи розвитку включають упровадження цифрових технологій, реформування суду присяжних, запровадження мирових суддів і нормативне врегулювання громадського контролю за міжнародними стандартами. Концепція створює теоретичну основу для подальших досліджень і практичних реформ у контексті євроінтеграції.

Ключові слова: *судова влада, громадськість, комунікативна взаємодія, інтеграційна взаємодія, інституційна взаємодія, прозорість правосуддя, громадський контроль, цифрові технології, суд присяжних, медіація.*

Three-Tier Concept of Interaction Between the Judiciary and the Public: Theoretical Foundations and Prospects for Development

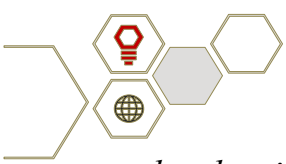
Iliuk Dmytro

PhD,

dmytroilyuk@gmail.com,

<https://orcid.org/0000-0003-0187-2970>

Abstract. *The article develops a three-tier concept of interaction between the judiciary and the public, encompassing communicative, integrative, and institutional*

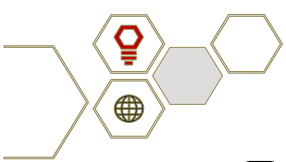
levels, aiming to provide a theoretical foundation for their collaboration and to identify prospects for development amidst Ukraine's democratization and European integration. The study seeks to systematize the forms and mechanisms of interaction, enhance the transparency of justice, and strengthen public trust in the judicial system.

A comprehensive approach was employed, including a theoretical-legal analysis of the concepts of "judiciary" and "public," a comparative method to examine international experiences (Poland, Canada, Israel, Estonia), and a systemic analysis of modern cooperation tools, such as digital technologies, jury trials, mediation, and public oversight. The theoretical foundation comprises works by domestic and international scholars, as well as Council of Europe standards.

A three-tier model of interaction is proposed: 1) the communicative level ensures transparency through informing, consulting, and dialogue, enhanced by artificial intelligence and information-media centers; 2) the integrative level engages the public in justice through jury trials, justices of the peace, advisory councils, and mediation, increasing the legitimacy of courts; 3) the institutional level implements public oversight through civil society institutions, such as the bar association and the Public Integrity Council, ensuring accountability. The analysis revealed that Ukraine lacks normative regulation of public oversight and institutional capacity of organizations, which limits the effectiveness of interaction.

The three-tier concept serves as a universal tool for improving the judicial system, accounting for both legal and societal aspects. Its implementation will facilitate greater access to justice, enhance public trust in courts, and promote the democratization of justice. Prospects for development include the adoption of digital technologies, reform of jury trials, introduction of justices of the peace, and normative regulation of public oversight in line with international standards. The concept provides a theoretical basis for further research and practical reforms in the context of European integration.

Keywords: *judiciary, public, communicative interaction, integrative interaction, institutional interaction, transparency of justice, public oversight, digital technologies, jury trials, mediation.*

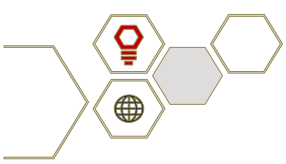

Постановка проблеми. У сучасних умовах розбудови демократичної правової держави взаємодія судової влади та громадськості набуває стратегічного значення для забезпечення прозорості, легітимності та суспільної довіри до правосуддя. В Україні, яка активно інтегрується до європейського правового простору, ця взаємодія є ключовим інструментом зміцнення громадянського суспільства та вдосконалення судової системи. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю систематизації форм і механізмів співпраці між судами та громадськістю, а також пошуком нових підходів до підвищення ефективності правосуддя в умовах цифровізації та глобалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання взаємодії судової влади та громадськості досліджували такі вчені, як В. Вовк [1], Т. Гарасимів [1], Б. Гребенюк [2], П. Каблак [3], І. Гриценко [4] та М. Погорецький [4], які наголошували на важливості діалогу, громадського контролю та інтеграції громадян у судові процеси. Водночас сучасні виклики, зокрема цифровізація правосуддя, зростання ролі громадянського суспільства та євроінтеграційні процеси, вимагають нового концептуального осмислення цієї взаємодії.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Метою статті є теоретичне обґрунтування трирівневої концепції взаємодії судової влади та громадськості, яка включає комунікативний, інтеграційний та інституційний рівні, а також визначення перспектив її розвитку. Хоча й проблемам взаємодії судової влади із громадськістю приділяє увагу досить широке коло науковців, які ґрунтовно дослідили окремі аспекти взаємодії судової влади, до прикладу, із засобами масової інформації, інститутами громадянського суспільства тощо, питання теоретичного обґрунтування та систематизації такої взаємодії досі залишається відкритим. Ця стаття створює теоретичну основу для обґрунтування та систематизації взаємодії судової влади із громадськістю через авторську трирівневу концепцію їх взаємодії.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). З огляду на зазначене, завданнями цього дослідження є: 1) розкрити сутність понять «судова влада» та «громадськість» в контексті їх взаємодії; 2) охарактеризувати

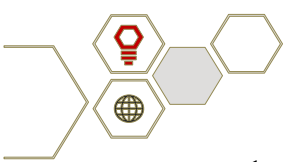

теоретичні засади кожного рівня взаємодії; 3) проаналізувати сучасні інструменти співпраці; 4) запропонувати нові механізми для посилення діалогу між судовою владою та громадськістю. Вирішення зазначених завдань дозволить систематизувати багатогранний процес взаємодії судової влади із громадськістю, а також закласти основу для побудови гармонійних шляхів вдосконалення їх взаємодії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Взаємодія судової влади та громадськості є складним і багатогранним процесом, що потребує чіткого визначення базових понять. Судова влада, за теорією поділу влади, є автономною гілкою публічної влади, реалізованою через систему судів, об'єднаних єдиними принципами організації та діяльності [4, с. 27]. Її основними функціями є вирішення соціальних конфліктів на основі закону, захист прав фізичних і юридичних осіб, контроль за законністю дій державних органів та фіксація юридичних фактів [5, с. 196]. У контексті взаємодії з громадськістю судова влада виступає як інститут, що забезпечує справедливість та, водночас, потребує легітимації через довіру з боку суспільства для ефективного функціонування.

Поняття «громадськість» у правовому дискурсі охоплює фізичних і юридичних осіб, їхні об'єднання чи організації, що діють відповідно до законодавства [6; 7]. У контексті взаємодії судової влади та громадськості, останню слід також поділяти на активну (особи та організації, що беруть участь у суспільному житті) та пасивну (ті, чий права та інтереси зазнають впливу внаслідок дій (бездіяльності) посадових осіб судової влади) [5, с. 196]. Така типологізація дозволяє врахувати різноманітність суб'єктів, від окремих осіб до громадських організацій, що взаємодіють із судовою владою.

Різнomanітність суб'єктів взаємодії із судовою владою, а також широкий спектр способів такої взаємодії актуалізує необхідність їх впорядкування для систематизації подальшого наукового обґрунтування шляхів вдосконалення взаємодії судової влади та громадськості в практичній площині. Пропонована трирівнева концепція взаємодії судової влади та громадськості структурує цей процес за принципом поступового поглиблення співпраці:

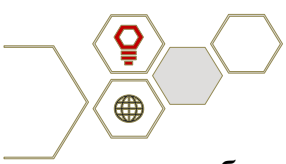
1. Комунікативний рівень забезпечує обмін інформацією, створюючи основу для діалогу та довіри.
2. Інтеграційний рівень передбачає безпосередню участь громадськості в правосудді через партнерство.
3. Інституційний рівень реалізується через механізми громадського контролю, що гарантують сталу взаємодію й розвиток взаємовідносин судової влади та громадськості.

Ця модель відображає еволюцію взаємодії від простого інформування до системної інтеграції та контролю, відповідаючи демократичним стандартам. Вона ґрунтується на ідеї, що ефективне правосуддя неможливе без активної участі суспільства, яке потребує прозорих і доступних механізмів співпраці. Теоретична цінність концепції полягає в її здатності систематизувати різноманітні аспекти взаємодії, створюючи основу для подальших досліджень і практичних реформ.

Комунікативна взаємодія. Комунікативна взаємодія є базовим рівнем співпраці між судовою владою та громадськістю, спрямованим на забезпечення прозорості судових процесів і формування суспільної довіри. Теоретично вона ґрунтується на принципах відкритості, доступності інформації та взаєморозуміння, які є основою демократичного правосуддя [8]. Комунікація виконує інформаційну, виховну та легітимізаційну функції, сприяючи підвищенню правової культури громадськості. Рівень правової культури впливає на ефективність їх взаємодії: чим вищий рівень правової культури громадськості – тим більш глибоко вона може досягнути роль та місце судової влади у суспільстві, оцінити результати її сервісної функції із забезпечення (відновлення) справедливості та правовими засобами впливати на ефективність її діяльності, в чому розкривається рівень її правової активності.

Основними формами комунікативної взаємодії є:

1. Інформування, яке полягає у наданні громадськості інформації про судові процедури, рішення та діяльність судів, інших органів судової влади через

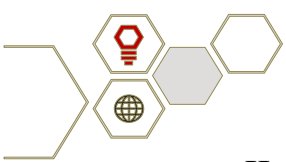
засоби масової інформації, цифрові сервіси соціальної взаємодії, шляхом безпосередньої особистої тощо.

2. Консультування через організацію консультацій для громадян щодо їхніх прав і судових процесів (юридичні клініки чи інформаційні центри), через громадські (консультаційні) органи, створені при суб'єктах судової влади, а також комунікація в порядку, визначеному процесуальним законодавством під час розгляду судами справ (залучення у справу експертів; звернення за роз'ясненням судового рішення в порядку, визначеному процесуальним законодавством).

3. Діалог, що передбачає активну взаємодію із суспільством через публічні консультації, безпосереднє спілкування представників судової влади із громадськістю, залучення представників громадськості до судових реформ тощо.

Теоретичний аналіз показує, що ефективність комунікативної взаємодії залежить від доступності інформації, яка забезпечується через транспарентність судової влади, яка на думку О. Овсяннікової є сукупністю «суспільної інформації про її діяльність, вільний доступ до якої є необхідним та достатнім для задоволення потреби громадян в отриманні повного комплексу відомостей про діяльність суду як органу судової влади і суддів як носіїв цієї влади, для здійснення відповідного контролю» [9, с. 7].

Так само важливим фактором ефективності комунікативної взаємодії є її інтерактивність, яка умовно поділяється на три рівні: неінтерактивна (одностороння комунікація), реактивна (відповідь на комунікативні дії) та інтерактивна (безпосередній діалог). Інтерактивність слід розуміти як рівень можливості учасників комунікації обмінюватись ролями в ході комунікації, а саме виступати в ролі суб'єкта чи об'єкта, на який спрямовується комунікаційний вплив у конкретний момент часу. Тобто найвищий рівень інтерактивності досягається під час особистісного спілкування в ході діалогу між сторонами [10, с. 42].

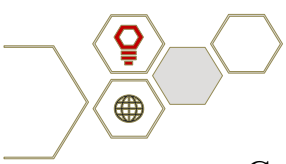
Чим більше інтерактивною є комунікація, тим ефективніше вона сприяє побудові довірливих відносин між судовою владою та громадськістю. В ідеалі комунікація між судовою владою та громадськістю має тяжіти до інтерактивної форми, що передбачає безперервний діалог. Однак, реалізація зазначеного потребує значних часових, фінансових та організаційних ресурсів з боку судової влади, що часто стає перепорою в налагодженні ефективної комунікації.

Сучасні інформаційні технології, зокрема штучний інтелект (ШІ), відкривають нові перспективи в цьому напрямку. Наприклад, ШІ-чати можуть роз'яснювати судові процедури, а аналітичні системи – оцінювати громадську думку про судові рішення. В Україні подібні ініціативи можуть бути реалізовані через судові інформаційно-медійні центри, які уніфікують комунікацію [10, с. 38].

Комунікативна взаємодія є передумовою для інтеграційного та інституційного рівнів, оскільки без якісного діалогу неможливо забезпечити активну участь громадськості чи ефективний контроль. Її теоретична цінність полягає в створенні основи для довіри, яка є ключовим елементом демократичного правосуддя.

Інтеграційна взаємодія. Інтеграційна взаємодія передбачає залучення громадськості до безпосередньої участі в правосудді через партнерство, що підвищує легітимність судової влади та сприяє справедливості. Теоретично вона базується на принципах добровільності, взаємної вигоди та правової визначеності. Цей рівень взаємодії реалізується через такі форми:

1. Суд присяжних: громадяни беруть участь у винесенні рішень, врівноважуючи професійний підхід суддів «життєвим» поглядом;
2. Мирові судді: механізм наближення правосуддя до громад для вирішення локальних спорів;
3. Громадські (консультаційні) ради: Органи, що сприяють діалогу між судами та суспільством, надаючи рекомендації щодо судової політики;
4. Медіація: Новий підхід, що передбачає залучення громадських медіаторів до альтернативного вирішення спорів.

Суд присяжних є найвищою формою інтеграції, оскільки забезпечує безпосередню участь громадян у правосудді [11, с. 107]. В Україні цей інститут має обмеження, зокрема через недостатню репрезентативність присяжних і низький рівень їхньої підготовки [12]. Теоретичний аналіз показує, що вдосконалення цього механізму, наприклад, через розширення повноважень присяжних, може посилити довіру до судів [13, с. 169].

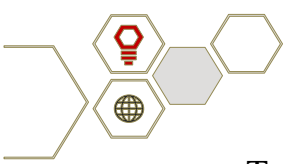
Мирові судді, які пропонуються як механізм наближення правосуддя до громад, теоретично ґрунтуються на ідеї децентралізації правосуддя [14]. Їхнє запровадження в Україні могло б зменшити навантаження на суди та підвищити доступність правосуддя, як це реалізовано в Ізраїлі чи Новій Зеландії [15].

Громадські (консультаційні) ради, такі як Громадська рада при Раді суддів України, відіграють важливу роль у формуванні судової політики та забезпеченні діалогу [16]. Теоретично вони є містком між судами та суспільством, сприяючи врахуванню громадської думки в судовій діяльності [17, с. 39].

Медіація як нова форма інтеграційної взаємодії дозволяє залучати громадськість до вирішення спорів у неформальний спосіб, що відповідає сучасним тенденціям у Канаді чи країнах ЄС [18]. Теоретична цінність медіації полягає в її здатності поєднувати правові та суспільні підходи, підвищуючи гуманність правосуддя.

Інтеграційна взаємодія теоретично обґрунтовує необхідність партнерства між судами та громадськістю, що є ключовим для демократичного правосуддя. Вона створює передумови для інституційного рівня, де громадськість набуває контрольних функцій у передбачених законодавством спосіб та порядку.

Інституційна взаємодія. Інституційна взаємодія є найвищим рівнем співпраці, що реалізується через механізми громадського контролю та підзвітності судової влади. Теоретично вона ґрунтується на принципах прозорості, незалежності та відповідальності. Громадський контроль забезпечується через інститути громадянського суспільства, такі як адвокатура, Громадська рада доброчесності, присяжні та консультаційні ради.

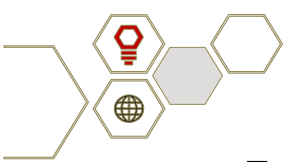
Теоретичний аналіз показує, що громадський контроль є гарантією недопущення зловживань судовою владою та засобом демократизації правосуддя [19, с. 11]. У Польщі, наприклад, громадські організації, такі як Helsinki Foundation for Human Rights, активно моніторять судові процеси, співпрацюючи з судами через офіційні звіти. Водночас, що в Україні, що в країнах Європи прослідковується брак нормативного врегулювання способів, методів та порядку здійснення громадського контролю з боку громадськості.

Міжнародні стандарти, зокрема рекомендації Ради Європи, підкреслюють необхідність чіткого правового регулювання громадського контролю [20]. В Україні бракує інституційної спроможності громадських організацій і механізмів взаємодії з судами, що обмежує ефективність цього рівня. Запровадження таких інструментів, як громадський запит чи онлайн-платформи для моніторингу судових рішень, могло б усунути ці недоліки.

Теоретична цінність інституційної взаємодії полягає в її здатності забезпечити баланс між незалежністю судів і їхньою підзвітністю суспільству. Вона є завершальним етапом трирівневої моделі, що інтегрує комунікативний та інтеграційний рівні в систему демократичного правосуддя.

Висновки. Трирівнева концепція взаємодії судової влади та громадськості відкриває нові теоретичні та практичні перспективи. На комунікативному рівні цифрові технології, зокрема ІІІ, можуть спростити доступ до правосуддя, як це реалізовано в Естонії через e-Justice. На інтеграційному рівні реформування суду присяжних, запровадження мирових суддів, консультаційних рад і медіації сприятиме наближенню правосуддя до громадян, як у Канаді чи Ізраїлі. На інституційному рівні нормативна регламентація громадського контролю та впровадження міжнародних стандартів моніторингу – посилить громадський.

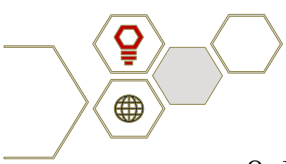
Теоретичний синтез показує, що трирівнева модель є універсальним інструментом для вдосконалення судової системи в умовах євроінтеграції. Вона дозволяє систематизувати взаємодію, враховуючи як правові, так і суспільні аспекти, що є ключовим для демократичного розвитку України.

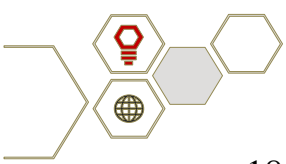
Трирівнева концепція взаємодії судової влади та громадськості також є теоретичною основою для системного вдосконалення правосуддя. Комунікативна взаємодія забезпечує прозорість і довіру через інформування, консультування та діалог, посилюючись завдяки цифровим технологіям. Інтеграційна взаємодія залучає громадськість до правосуддя через суд присяжних, мирових суддів, громадські (консультаційні) ради та медіацію, сприяючи легітимності судів. Інституційна взаємодія реалізує громадський контроль через інститути громадянського суспільства, що гарантують підзвітність.

Список використаних джерел

1. Гарасимів Т. З., Вовк В. М. Судова влада: основа демократії та суспільного порядку. Правова позиція. № 4 (45). 2024. С. 122–125. DOI:<https://doi.org/10.32782/2521-6473.2024-4.23>
2. Гребенюк Б. О. Теоретико-методологічні підходи до розкриття термінів «громадянське суспільство» та «громадськість». Інвестиції: практика та досвід. № 12. 2018. С. 125-131. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2018_12_27.
3. Каблак П. Взаємовідносини судової влади та громадськості (правові і організаційні аспекти) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10. Львів, 2015. 211 с.
4. Гриценко І., Погорецький М. Судова влада в Україні: до визначення поняття // *Право і суспільство*. 2012. № 2. С. 23–27.
5. Іл'юк Д.Д. Взаємодія судової влади та громадськості: деякі аспекти термінологічної визначеності. *Право і суспільство*. 2023. № 3. С. 190–197. URL: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.3.28>
6. Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля: Конвенція ООН, ратифікована Законом України від 06.07.1999 № 832-XIV. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_015#Text
7. Про оцінку впливу на довкілля: Закон України від 23.05.2017 № 2059-VIII. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19#Text>

8. Dragičević R. Communication strategies // European Court of Human Rights. 2018. URL:
https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Speech_20180126_Dragicevic-Dicic_JY_ENG
9. Овсяннікова О. Транспарентність судової влади : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. : 12.00.10 «Судоустрій; прокуратура та адвокатура». Національна юридична академія України ім. Я. Мудрого. Харків, 2009. 20 с.
10. Іл'юк Д.Д. Взаємодія судової влади та громадськості: комунікаційний аспект. *Ерліхівський журнал*. 2023. Вип. 7. С. 38–44. DOI:
<https://doi.org/10.32782/ehrlchsjournal-2023-7.06>
11. Банах С. Інститут суду присяжних в Україні: перспективи розвитку та проблеми реалізації // *Актуальні проблеми правознавства*. 2019. № 1. С. 107–112
12. Шаров Д. Суд присяжних в Україні: історія та статистика. URL:
https://www.ukrainepravo.com/scientific-thought/legal_analyst/sud-prysyazhnykh-v-ukrayini
13. Сердинський В. Особливості здійснення правосуддя судом присяжних у Французькій Республіці // *Науковий вісник МГУ. Серія: Юриспруденція*. 2016. № 20. С. 169–172
14. Хавронюк М., Мироненко С. Чи потрібні Україні мирові суди? // ZN,UA. URL:https://zn.ua/ukr/LAW/chi_potribni_ukrayini_mirovi_sudi.html
15. The Israeli Judicial Authority. URL:
https://www.gov.il/en/departments/the_judicial_authority/govil-landing-page;
Vaughan Ph. The lay magistracy in New Zealand // ResearchSpace, University of Auckland. URL:<https://researchspace.auckland.ac.nz/handle/2292/5932>
16. Громадська рада при Раді суддів України. URL:
<https://rsu.gov.ua/ua/news/gromadska-rada-pri-radi-suddiv-ukraini>
17. Мочульська М. Судова влада та громадськість: взаємодія в умовах конституційної реформи // *Український часопис конституційного права*. 2018. № 3. С. 39–46

18. Brown L. Community Mediation as a Tool for Judicial Integration // *International Journal of Dispute Resolution*. 2023. Vol. 15, № 1. С. 23–39
19. Кравчук В. Громадський контроль судової влади як спосіб довіри суспільства // *Актуальні проблеми правознавства*. 2016. № 3. С. 11–16
20. Висновок № 7 (2005) Консультативної ради європейських суддів. URL: https://court.gov.ua/userfiles/visn_7_2005.pdf; Висновок № 18 (2015) Консультативної ради європейських суддів. URL: https://court.gov.ua/userfiles/vusn_18_kr.pdf